

ผลการศึกษาและการอภิปราย

สถานการณ์การใช้แรงงานเด็กในรูปแบบที่เลวร้าย

การใช้แรงงานเด็กอายุต่ำกว่า 15 ปี

สถิติจากการสำรวจแสดงให้เห็นว่าการใช้แรงงานเด็กอายุต่ำกว่า 15 ปี ซึ่งผิดกฎหมาย แรงงาน ปรากฏค่อนข้างชัดเจน โดยรวมแล้วประมาณร้อยละ 34.5 เป็นการใช้แรงงานเด็กอายุต่ำกว่า 15 ปี ภาคที่ใช้แรงงานเด็กอายุต่ำกว่ากฎหมายกำหนดชัดเจนที่สุดสองอันดับแรกคือ การใช้แรงงานเด็กเพื่อการขุดทอนและภาคเกษตร ภาคงานรับใช้ตามบ้านและการประมงปรากฏสถิติที่ใกล้เคียงกัน คือ ประมาณ ร้อยละ 9-11 การใช้แรงงานเด็กอายุต่ำกว่า 15 ปี ในภาคบริการและอุตสาหกรรมต่อเนื่องจากการประมงมีน้อย คืออยู่ในระดับประมาณร้อยละ 4 (ตารางที่ 4.1)

ตารางที่ 4.1 การใช้แรงงานเด็กอายุต่ำกว่า 15 ปี จำนวนตามภาคการใช้ประโยชน์จากเด็ก

ภาคการใช้ประโยชน์		กลุ่มอายุ		
		ต่ำกว่า 15 ปี	สูงกว่า 15 ปี	รวม
งานรับใช้ตามบ้าน	จำนวน ร้อยละ	19 (11.2%)	150 (88.8%)	169 (100.0%)
บริการ	จำนวน ร้อยละ	19 (3.8%)	475 (96.2%)	494 (100.0%)
การเกษตร	จำนวน ร้อยละ	528 (52.7%)	474 (47.3%)	1002 (100.0%)
ประมง	จำนวน ร้อยละ	13 (9.6%)	123 (90.4%)	136 (100.0%)
อุตสาหกรรมต่อเนื่องจากประมง	จำนวน ร้อยละ	6 (4.1%)	142 (95.9%)	148 (100.0%)
ขุดทอน	จำนวน ร้อยละ	140 (93.3%)	10 (6.7%)	150 (100.0%)
รวม	จำนวน ร้อยละ	725 (34.5%)	1,374 (65.5%)	2,099 (100.0%)

การให้เด็กทำงานมากกว่า 8 ชั่วโมง

ส่วนใหญ่ของการใช้แรงงานเด็ก คือ ประมาณ ร้อยละ 63 เป็นการให้เด็กทำงานเกินกว่า 8 ชั่วโมงกล่าวอีกทางหนึ่งก็คือ มีเพียงประมาณร้อยละ 36 เท่านั้นที่เป็นการให้เด็กทำงานไม่เกิน 8 ชั่วโมง ทุกภาคของการใช้ประโยชน์จากการให้เด็กทำงานปรากฏปัญหาด้านนี้ชัดเจน โดยเฉพาะในภาคการเกษตร งานรับใช้ตามบ้าน การประมงและอุตสาหกรรมต่อเนื่องที่มีการใช้แรงงานเด็กในลักษณะนี้ในระดับ ร้อยละ 58 ถึง 78 สำหรับภาคบริการและการขุดพบปรากฏสถิติประมาณ ร้อยละ 24 และ 33 ตามลำดับ (ตารางที่ 4.2)

ตารางที่ 4.2 เด็กที่ทำงานมากกว่า 8 ชั่วโมงต่อวัน จำแนกตามภาคการใช้ประโยชน์จากเด็ก

ภาคการใช้ประโยชน์		ชั่วโมงทำงานต่อวัน		
		ไม่เกิน 8 ชม.	เกิน 8 ชม.	รวม
งานรับใช้ตามบ้าน	จำนวน	37	115	152
	ร้อยละ	(24.3%)	(75.7%)	(100.0%)
บริการ	จำนวน	306	151	457
	ร้อยละ	(67.0%)	(33.0%)	(100.0%)
การเกษตร	จำนวน	206	772	978
	ร้อยละ	(21.1%)	(78.9%)	(100.0%)
ประมง	จำนวน	45	91	136
	ร้อยละ	(33.1%)	(66.9%)	(100.0%)
อุตสาหกรรมต่อเนื่องจากประมง	จำนวน	61	87	148
	ร้อยละ	(41.2%)	(58.8%)	(100.0%)
ขุดพบ	จำนวน	57	18	75
	ร้อยละ	(76.0%)	(24.0%)	(100.0%)
รวม	จำนวน	712	1,234	1,946
	ร้อยละ	(36.6%)	(63.4%)	(100.0%)

เวลาทำงานที่ไม่เหมาะสม

ปัญหาที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือ การให้เด็กทำงานในช่วงเวลาที่ไม่เหมาะสมโดยรวมแล้วประมาณร้อยละ 58 ของแรงงานเด็กเท่านั้นที่ทำงานในช่วงเวลาปกติระหว่าง 08.00-17.00 น. แรงงานเด็กที่เหลือประมาณร้อยละ 17 ต้องทำงานหลัง 17.00 น. และอีกร้อยละ 24 มีเวลาทำงานที่ไม่แน่นอน เช่น งานกะหมุนเวียน ปัญหาด้านช่วงเวลาการทำงานแตกต่างกันไป คือการใช้แรงงานเด็กเพื่อการขุดหา และประมงปรากฏปัญหามากที่สุดโดยส่วนใหญ่เป็นปัญหาช่วงเวลาทำงานที่ไม่แน่นอน ปัญหาในภาคบริการปรากฏชัดเจนเช่นกัน แต่ส่วนใหญ่เป็นการใช้แรงงานเด็กหลังเวลา 17.00 น. ภาคงานรับใช้ตามบ้านและอุตสาหกรรมต่อเนื่องจากการประมงปรากฏปัญหารองลงมาและส่วนใหญ่ยังคงเป็นปัญหาด้านเวลาทำงานที่ไม่แน่นอน ภาคการเกษตรมีปัญหาด้านช่วงเวลาในการทำงานเพียงประมาณร้อยละ 11 เท่านั้น โดยส่วนใหญ่เป็นการใช้ให้เด็กทำงานในช่วงเวลาปกติ (ตารางที่ 4.3)

ตารางที่ 4.3 ปัญหาแรงงานเด็กในแต่ละช่วงเวลาการทำงานจำแนกตามภาคการใช้ประโยชน์จากเด็ก

ภาคการใช้ประโยชน์		ช่วงเวลาการทำงาน			
		08.00-17.00 น.	หลัง 17.00 น.	ช่วงเวลาไม่แน่นอน	รวม
งานรับใช้ตามบ้าน	จำนวน	102	10	57	169
	ร้อยละ	(60.4%)	(5.9%)	(33.7%)	(100.0%)
บริการ	จำนวน	93	304	92	489
	ร้อยละ	(19.0%)	(62.2%)	(18.8%)	(100.0%)
การเกษตร	จำนวน	887	11	100	998
	ร้อยละ	(88.9%)	(1.1%)	(10.0%)	(100.0%)
ประมง	จำนวน	44	6	86	136
	ร้อยละ	(32.4%)	(4.4%)	(63.2%)	(100.0%)
อุตสาหกรรมต่อเนื่องจากประมง	จำนวน	77	13	58	148
	ร้อยละ	(52.0%)	(8.8%)	(39.2%)	(100.0%)
ขุดหา	จำนวน	14	15	107	136
	ร้อยละ	(10.3%)	(11.0%)	(78.7%)	(100.0%)
รวม	จำนวน	1,217	359	500	2,076
	ร้อยละ	(58.6%)	(17.3%)	(24.1%)	(100.0%)

การจ่ายค่าจ้างต่ำกว่าค่าจ้างขั้นต่ำ

สถิติจากการสำรวจแสดงให้เห็นว่าประมาณครึ่งหนึ่งของตัวอย่างได้รับค่าจ้างไม่เกิน 2,000 บาทต่อเดือน หากมีฐานสมมติว่าเด็กเหล่านี้ทำงานเดือนละ 22 วันแล้ว แรงงานเด็กเหล่านี้จะได้รับค่าจ้างไม่เกินวันละ 90 บาท นอกจากนั้นกลุ่มตัวอย่างอีกประมาณร้อยละ 33 ได้รับค่าจ้างประมาณเดือนละ 2,001-4,000 บาทหรือประมาณ 91-180 บาท สถิติจากสองกลุ่มนี้ทำให้ได้ข้อสรุปว่า ไม่น้อยกว่าครึ่งหนึ่งของตัวอย่างได้รับค่าจ้างต่ำกว่าอัตราค่าจ้างขั้นต่ำ ขณะที่ประมาณครึ่งหนึ่งของแรงงานเด็กทั้งสองภาคได้รับค่าจ้างมากกว่า 4,000 บาท/เดือน

ในบรรดาเด็กที่ทำงานเหล่านี้ ภาคอุตสาหกรรมต่อเนื่องจากการประมง และการประมง จ่ายค่าจ้างดีที่สุดใน เพราะมีเด็กที่ทำงานที่ได้รับค่าจ้างไม่เกิน 2,000 บาท ต่อเดือนอยู่เพียงประมาณร้อยละ 2 และ 6 ตามลำดับ ภาคบริการมีการจ่ายค่าจ้างดีรองลงไป ปัญหาการจ่ายค่าจ้างต่ำกว่ากฎหมายค่าจ้างขั้นต่ำปรากฏชัดเจนในภาคการเกษตร การใช้ประโยชน์จากเด็กในการขุดหา และงานรับใช้ตามบ้านตามลำดับ (ตารางที่ 4.4)

ตารางที่ 4.4 การจ่ายค่าจ้างต่ำกว่ากฎหมายกำหนดตามภาคการใช้ประโยชน์จากเด็ก

ภาคการใช้ประโยชน์		ค่าจ้างที่ได้รับ (บาท/เดือน)			
		0-2,000	2,001-4,000	4,001 ขึ้นไป	รวม
งานรับใช้ตามบ้าน	จำนวน	92	65	12	169
	ร้อยละ	(54.4%)	(38.5%)	(7.1%)	(100.0%)
บริการ	จำนวน	117	283	94	494
	ร้อยละ	(23.7%)	(57.3%)	(19.0%)	(100.0%)
การเกษตร	จำนวน	611	119	30	760
	ร้อยละ	(80.4%)	(15.7%)	(10.3%)	(100.0%)
ประมง	จำนวน	8	49	63	120
	ร้อยละ	(6.7%)	(40.8%)	(52.5%)	(100.0%)
อุตสาหกรรมต่อเนื่องจากประมง	จำนวน	3	63	77	143
	ร้อยละ	(2.1%)	(44.1%)	(53.9%)	(100.0%)
ขุดหา	จำนวน	84	26	18	128
	ร้อยละ	(65.6%)	(20.3%)	(14.1%)	(100.0%)
รวม	จำนวน	915	605	294	1,814
	ร้อยละ	(50.4%)	(33.4%)	(16.2%)	(100.0%)

การทำงานภายใต้สิ่งแวดล้อมที่เป็นอันตราย

สิ่งแวดล้อมที่อาจเป็นอันตรายต่อพัฒนาการของเด็กในแต่ละภาคของการใช้ประโยชน์สรุปได้ดังนี้ (ตารางที่ 4.5)

1. **เสียงดัง** การทำงานของเด็กในทุกภาคของการใช้ประโยชน์ยกเว้นภาคการเกษตรต้องเผชิญกับปัญหาเสียงดัง เรียงตามลำดับดังนี้ คือ ขอทาน บริการ อุตสาหกรรมต่อเนื่องจากประมง การประมง และงานรับใช้ตามบ้าน สำหรับภาคการเกษตรนั้นประมาณร้อยละ 9 ของตัวอย่างในภาคนี้ต้องทำงานภายใต้เสียงดัง

2. **แสงสว่าง** แสงสว่างที่มากหรือน้อยเกินไปเป็นปัญหาสำคัญของการใช้แรงงานเด็กในภาคการเกษตร บริการ และขอทาน ส่วนอีกสามภาคที่เหลือโดยเฉพาะอุตสาหกรรมต่อเนื่องจากการประมง และงานรับใช้ตามบ้านเผชิญกับปัญหานี้ไม่มากนัก

3. **ฝุ่น-ควัน** ฝุ่นและควันเป็นปัญหาสำหรับแรงงานเด็กในภาคการเกษตรและขอทานมากที่สุด รองลงมาได้แก่ ภาคงานรับใช้ตามบ้าน และบริการ การทำงานของเด็กในภาคอุตสาหกรรมต่อเนื่องจากการประมงและโดยเฉพาะภาคการประมงประสบกับปัญหาฝุ่นและควันน้อย

4. **สารเคมี** โดยทั่วไปแล้วการสัมผัสกับสารเคมีไม่เป็นปัญหากับแรงงานเด็กมากนัก ยกเว้นในภาคการเกษตร และขอทาน

5. **ความสกปรกและชื้นแฉะ** สิ่งแวดล้อมด้านนี้เป็นปัญหาสำคัญของการใช้แรงงานเด็กในภาคการเกษตร การประมง อุตสาหกรรมต่อเนื่องจากการประมงและการขอทาน ส่วนงานรับใช้ตามบ้านและภาคบริการไม่ประสบกับปัญหานี้มากนัก

6. **กลิ่น** มีเพียงการใช้แรงงานเด็กในภาคงานรับใช้ตามบ้านเท่านั้นที่ประสบกับปัญหานี้บ้าง สำหรับการให้ประโยชน์จากแรงงานเด็กในภาคอื่น ๆ ที่เหลือนั้น “กลิ่น” เป็นปัญหาสิ่งแวดล้อมในการทำงานที่ชัดเจน

7. **ศีลธรรมอันดี** แรงงานเด็กในภาคบริการ และการขอทานต้องประสบกับปัญหาสิ่งแวดล้อมที่ล่อแหลมต่อศีลธรรมอันดีมากกว่าในภาคอื่น ๆ อย่างชัดเจน ขณะที่แรงงานเด็กในภาคการประมงและอุตสาหกรรมต่อเนื่องจากการประมงแทบไม่ประสบกับปัญหานี้เลย ประมาณร้อยละ 8 ของแรงงานเด็กในภาคงานรับใช้ตามบ้าน และภาคการเกษตรต้องทำงานภายใต้ปัญหาสิ่งแวดล้อมด้านนี้

ตารางที่ 4.5 การทำงานภายใต้สิ่งแวดล้อมที่เป็นอันตรายจำแนกตามภาคการใช้ประโยชน์จากเด็ก

ภาคการใช้ประโยชน์		การทำงานภายใต้สิ่งแวดล้อมที่เป็นอันตราย						
		เสียงดัง	แสงสว่าง	ฝุ่น-ควัน	สารเคมี	สกปรกและชื้นและ	กลิ่น	ศีลธรรม
งานรับใช้ลามบ้าน	จำนวน	34	9	39	10	10	12	14
	ร้อยละ	(20.1%)	(5.3%)	(23.1%)	(5.9%)	(5.9%)	(7.1%)	(8.3%)
บริการ	จำนวน	235	174	77	21	35	77	161
	ร้อยละ	(47.6%)	(35.2%)	(15.6%)	(4.3%)	(7.1%)	(15.6%)	(32.6%)
การเกษตร	จำนวน	90	385	619	420	418	426	84
	ร้อยละ	(9.0%)	(38.4%)	(61.8%)	(41.9%)	(41.7%)	(42.5%)	(8.4%)
ประมง	จำนวน	52	17	1	4	54	48	0
	ร้อยละ	(38.2%)	(12.5%)	(0.7%)	(2.9%)	(39.7%)	(35.3%)	(0.0%)
อุตสาหกรรมต่อเนื่องจากประมง	จำนวน	61	10	12	13	53	69	3
	ร้อยละ	(41.2%)	(6.8%)	(8.1%)	(8.8%)	(35.8%)	(46.6%)	(2.0%)
ขотาน	จำนวน	81	39	86	25	60	84	57
	ร้อยละ	(53.3%)	(25.7%)	(56.6%)	(16.4%)	(39.5%)	(55.3%)	(37.5%)

การละเมิดทางวาจา

การพุดดูถูกและการใช้วาจาหยาบคายเป็นการละเมิดที่แรงงานเด็กในทุกภาคต้องเผชิญอย่างชัดเจนร่วมกัน การละเมิดทางเพศด้วยวาจาเป็นปัญหาสำคัญของแรงงานเด็กในภาคบริการ และการขотานมากกว่าภาคอื่น ๆ ที่เหลืออย่างชัดเจน การถูกข่มขู่ทางวาจาเป็นปัญหาน้อยกว่าการละเมิดด้านอื่น ๆ ยกเว้นสำหรับกลุ่มเด็กขотาน

เด็กขотาน เด็กที่ทำงานรับใช้ตามบ้าน และในภาคบริการเป็นกลุ่มที่ประสบกับปัญหาการถูกละเมิดทางวาจามากกว่าแรงงานเด็กในอีกสามภาคที่เหลือ ยกเว้นเด็กขотานที่ต้องเผชิญกับการละเมิดทางวาจาอย่างชัดเจนทุกรูปแบบ ขณะที่การใช้วาจาหยาบคาย และการละเมิดทางเพศด้วยวาจาเป็นปัญหาสำคัญของแรงงานเด็กภาคบริการ ปัญหาสำคัญของแรงงานเด็กที่ทำงานรับใช้ตามบ้านคือ การถูกดูถูก และการใช้วาจาหยาบคาย (ตารางที่ 4.6)

ตารางที่ 4.6 การละเมิดทางวาจาจำแนกตามภาคการใช้ประโยชน์จากเด็ก

ภาคการใช้ประโยชน์		การละเมิดทางวาจา			
		คูถูก	หยาบคาย	ละเมิดทางเพศ	ข่มขู่
งานรับใช้ตามบ้าน	จำนวน	38	60	12	15
	ร้อยละ	(22.5%)	(35.5%)	(7.1%)	(8.9%)
บริการ	จำนวน	37	74	192	28
	ร้อยละ	(7.5%)	(15.0%)	(38.9%)	(5.7%)
การเกษตร	จำนวน	118	109	158	26
	ร้อยละ	(11.8%)	(10.9%)	(15.8%)	(2.6%)
ประมง	จำนวน	22	4	16	4
	ร้อยละ	(16.2%)	(2.9%)	(11.8%)	(2.9%)
อุตสาหกรรมต่อเนื่อง จากประมง	จำนวน	20	11	8	3
	ร้อยละ	(13.5%)	(7.4%)	(5.4%)	(2.0%)
ขอทาน	จำนวน	72	130	32	8
	ร้อยละ	(47.4%)	(85.5%)	(21.1%)	(52.6%)

การละเมิดทางกาย

ตารางที่ 4.7 แสดงให้เห็นว่าการละเมิดทางกายไม่ใช่ปัญหาสำคัญของแรงงานเด็กในภาคการประมง และอุตสาหกรรมต่อเนื่องจากการประมง เด็กในภาคการขอทานต้องประสบกับปัญหาการถูกกักขังหน่วงเหนี่ยวและการถูกทำร้าย ขณะที่การละเมิดทางเพศเป็นปัญหาสำคัญของแรงงานเด็กในภาคบริการ ปัญหาสำคัญของแรงงานเด็กในภาคเกษตร คือ การถูกกักขังหน่วงเหนี่ยว แรงงานเด็กที่ทำงานรับใช้ตามบ้านถูกละเมิดจากการถูกกักขังหน่วงเหนี่ยว การถูกทำร้าย และถูกละเมิดทางเพศ แต่อยู่ในระดับที่ไม่รุนแรงมากนัก ปัญหาการถูกข่มขืนปรากฏในภาคบริการมากที่สุด แม้จะเป็นกรณีที่พบได้ไม่มากนักในทุกภาคของการใช้ประโยชน์จากเด็ก

ตารางที่ 4.7 การละเมิดทางกายจำแนกตามภาคการใช้ประโยชน์จากเด็ก

ภาคการใช้ประโยชน์		การละเมิดทางกาย			
		กักขังหน่วงเหนี่ยว	ทำร้าย	ละเมิดทางเพศ	ข่มขืน
งานรับใช้ตามบ้าน	จำนวน	19	13	11	0
	ร้อยละ	(11.2%)	(7.7%)	(6.5%)	(0.0%)
บริการ	จำนวน	5	9	126	9
	ร้อยละ	(1.0%)	(1.8%)	(25.5%)	(1.8%)
การเกษตร	จำนวน	266	25	8	0
	ร้อยละ	(26.5%)	(2.5%)	(0.8%)	(0.0%)
ประมง	จำนวน	3	1	0	1
	ร้อยละ	(2.2%)	(0.7%)	(0.0%)	(0.7%)
อุตสาหกรรมต่อเนื่อง จากประมง	จำนวน	1	3	1	2
	ร้อยละ	(0.7%)	(2.0%)	(0.7%)	(1.4%)
ขотาน	จำนวน	22	112	1	1
	ร้อยละ	(14.5%)	(73.7%)	(0.7%)	(0.7%)

ภูมิหลังของแรงงานเด็กที่ทำงานในรูปแบบที่เลวร้าย

ลักษณะทางประชากร

ในบรรดาแรงงานเด็กที่ถูกจำแนกว่าทำงานในรูปแบบที่เลวร้าย จำนวน 918 คน นั้น ประมาณร้อยละ 60 เป็นเพศหญิง ส่วนใหญ่คือ ประมาณร้อยละ 67 เกิดนอกประเทศไทย มีเพียงประมาณร้อยละ 33 เท่านั้นที่เกิดในประเทศไทย แรงงานเด็กที่ถือสัญชาติพม่าเป็นกลุ่มใหญ่ที่สุด (ร้อยละ 40.8) กลุ่มที่ใหญ่รองลงไป คือ แรงงานเด็กสัญชาติไทย (ร้อยละ 17.4) ที่เหลือประมาณ ร้อยละ 12.3 เป็นแรงงานเด็กสัญชาติอื่น ๆ อาทิ ลาว กัมพูชา และกระเหรี่ยง แรงงานเด็กที่ทำงานในรูปแบบที่เลวร้ายส่วนใหญ่ไม่มีการศึกษา หรือไม่ก็มีการศึกษาไม่เกินระดับประถมศึกษาตอนต้น ประมาณ ร้อยละ 26 เท่านั้นที่สำเร็จการศึกษาชั้นประถมศึกษาตอนปลายหรือสูงกว่า (ตารางที่ 4.8)

ตารางที่ 4.8 ลักษณะทางประชากรของแรงงานเด็กที่ทำงานในรูปแบบที่เลวร้าย

ลักษณะ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
<u>เพศ</u>		
ชาย	336	39.9
หญิง	552	60.1
<u>การศึกษา</u>		
ไม่มีการศึกษา	306	33.3
ประถมศึกษาตอนต้น	275	30.0
ประถมศึกษาตอนปลาย	15	7.0
มัธยมศึกษาตอนต้นขึ้นไป	176	19.2
ไม่ตอบ	4	0.4
<u>สถานที่เกิด</u>		
ในประเทศไทย	303	33.0
นอกประเทศไทย	613	66.8
ไม่ตอบ	2	0.2
<u>สัญชาติ</u>		
ไทย	160	17.4
พม่า	375	40.8
อื่น ๆ (ลาว กัมพูชา กะเหรี่ยง ฯลฯ)	112	12.3
ไม่ระบุ ไม่ตอบ	271	29.5

การครอบครองเอกสารแสดงตัวตน

ประมาณครึ่งหนึ่งของกลุ่มตัวอย่างไม่มีเอกสารแสดงตัวตนใด ๆ เลย เอกสารแสดงตัวตนที่แรงงานเด็กครอบครองมากที่สุดคือ ทะเบียนบ้าน บัตรประชาชน และสูติบัตร แรงงานเด็กส่วนน้อยเท่านั้นที่ครอบครองใบอนุญาตให้ทำงาน และบัตรประกันสังคม หรือบัตรประกันสุขภาพเกือบทั้งหมดของแรงงานเด็ก หรือบุคคลในครอบครัวเป็นผู้ถือเอกสารเหล่านี้ไว้ ขณะที่ประมาณร้อยละ 12.7 เท่านั้นที่ยอมให้นายจ้างหรือบุคคลอื่น เป็นผู้เก็บเอกสารไว้ (ตารางที่ 4.9)

ตารางที่ 4.9 การครอบครองเอกสารแสดงตัวตนของเด็กที่ทำงานในรูปแบบที่เลวร้าย

การครอบครองเอกสารแสดงตัว	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ประเภทของเอกสาร (ครอบครองได้มากกว่า 1 ประเภท)		
ไม่มีเลข	474	51.6
ทะเบียนบ้าน	242	26.4
บัตรประชาชน	145	15.8
สูติบัตร	111	12.1
ใบอนุญาตให้ทำงาน	87	9.5
บัตรประกันสังคมหรือบัตรประกันสุขภาพ	52	5.7
ผู้ถือเอกสาร		
แรงงานเด็กหรือครอบครัว	385	87.3
นายจ้าง	50	11.3
บุคคลอื่น ๆ	6	1.4

ผู้ให้การเลี้ยงดู

ตารางที่ 4.10 แสดงให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงของบุคคลผู้ให้การเลี้ยงดูในระยะแรก
ของชีวิตกับในปัจจุบันสรุปได้ดังนี้

1. ในระยะแรกของชีวิตผู้ให้การเลี้ยงดูส่วนใหญ่คือ พ่อและแม่ แต่ในปัจจุบันเด็กที่ทำงานในรูปแบบที่เลวร้ายมากกว่าครึ่งหนึ่งไม่ได้อยู่ภายใต้การเลี้ยงดูของพ่อและแม่ สถิติแสดงให้เห็นว่าเด็กเหล่านี้ต้องพึ่งตนเองมากขึ้น หรือไม่ก็อยู่ภายใต้การอุปการะของญาติ สถาบัน และบุคคลอื่น ๆ มากกว่าในระยะแรกของชีวิต
2. เด็กที่ทำงานในรูปแบบที่เลวร้ายไม่ชอบที่จะอยู่ภายใต้การอุปการะของพ่อเลี้ยงและแม่เลี้ยง ดังจะเห็นได้จากอัตราร้อยละของการรับการอุปการะจากพ่อเลี้ยง/แม่เลี้ยงในปัจจุบันลดลงกว่าในระยะแรกของชีวิต
3. อัตราร้อยละของการอยู่ภายใต้การอุปการะของพ่อหรือแม่ในปัจจุบันเพิ่มขึ้นจากเดิม ปรากฏการณ์นี้เป็นเพราะการเสียชีวิตของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง หรือไม่ก็เป็นผลจากการหย่า

ในด้านอาชีพของผู้ให้การเลี้ยงดูนั้น สัดส่วนของผู้ให้การเลี้ยงดูในระยะแรกของชีวิตกับในปัจจุบันเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม ผู้ให้การเลี้ยงดูที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมลดลง แต่กลับไปเพิ่มในกลุ่มอาชีพรับจ้างทั่วไป ค้าขาย และลูกจ้าง

ตารางที่ 4.10 ลักษณะครอบครัวของเด็กที่ทำงานในรูปแบบที่เลวร้าย

ลักษณะครอบครัว	จำนวน (คน)	ร้อยละ
<u>ผู้เลี้ยงดูในระยะแรก</u>		
พ่อและแม่	736	80.2
พ่อหรือแม่	70	7.6
พ่อเลี้ยง และ/หรือ แม่เลี้ยง	14	1.5
ญาติ	83	9.0
บุคคลอื่น ๆ	9	1.0
สถาบันและไม่ตอบ	6	0.7
<u>ผู้เลี้ยงดูในปัจจุบัน</u>		
ไม่มี	74	8.1
พ่อและแม่	419	45.7
พ่อหรือแม่	129	14.1
พ่อเลี้ยง และ/หรือ แม่เลี้ยง	5	0.5
ญาติ	148	16.1
บุคคลอื่น ๆ	100	10.9
สถาบัน	42	4.6

สาเหตุและวิธีการเข้าสู่ตลาดแรงงาน

แรงจูงใจพื้นฐานของการต้องทำงานของเด็กกลุ่มนี้ คือ รายได้ไม่พอเพียง และความลำบากที่จะต้องตอบแทนพ่อ แม่ หรือช่วยเหลือครอบครัว สาเหตุของการไม่มีโอกาสเรียนต่อ และต้องการมีสภาพความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นเป็นแรงจูงใจที่สำคัญรองลงไป การขาดผู้อุปการะไม่ใช่สาเหตุสำคัญของการเข้าสู่ตลาดแรงงานของเด็กที่ทำงานในรูปแบบที่เลวร้าย อย่างไรก็ตาม หากเปรียบเทียบกับเด็กที่ทำงานในสภาพปกติแล้วจะให้ข้อสรุปที่ต่างออกไปดังจะแสดงให้เห็นในภายหลัง

การวิเคราะห์ถึงวิธีการเข้าสู่ตลาดแรงงานช่วยให้คำตอบที่สำคัญคือ ส่วนใหญ่ การตัดสินใจเข้าสู่ตลาดแรงงานขึ้นอยู่กับชักนำของบุคคลอื่น บุคคลที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของเด็ก 3 กลุ่มคือ พ่อ-แม่ ญาติ และเพื่อน ซึ่งทั้งสามกลุ่มนี้มีอิทธิพลที่ใกล้เคียงกัน เด็กที่ทำงานในรูปแบบที่เลวร้ายที่ตัดสินใจเข้าสู่ตลาดแรงงานด้วยตนเองมีน้อย คือ ประมาณร้อยละ 13 เด็กกลุ่มนี้ใช้วิธีการสมัครกับนายจ้างโดยตรง หรือไม่ก็กระทำผ่านนายหน้า (ตารางที่ 4.11)

ตารางที่ 4.11 สาเหตุและวิธีการเข้าสู่ตลาดแรงงานของเด็กที่ทำงานในรูปแบบที่เลวร้าย

สาเหตุและวิธีการเข้าสู่ตลาดแรงงาน	จำนวน (คน)	ร้อยละ
สาเหตุ (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)		
ต้องการรายได้	675	73.5
ต้องการตอบแทนพ่อ แม่ หรือช่วยเหลือครอบครัว	492	46.4
ต้องการมีสภาพความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น	251	27.3
ไม่มีโอกาสเรียนต่อ	186	20.3
ไม่มีผู้อุปการะ	78	8.5
วิธีการเข้าสู่ตลาดแรงงาน		
ติดตามครอบครัวหรือพ่อแม่ชักนำ	269	29.4
ญาติพี่น้องชักนำ	225	24.6
เพื่อนชักนำ	207	22.6
สมัครกับนายจ้างโดยตรง	105	11.5
ผ่านนายหน้าหรือบุคคลอื่น ๆ	18	2.0
หลายวิธีประกอบกัน และอื่น	90	9.9

สภาพการทำงาน

เด็กที่ทำงานในรูปแบบที่เลวร้ายประมาณร้อยละ 32 ต้องทำงานมากกว่า 1 งานไม่ถึงครึ่งหนึ่งของเด็กกลุ่มนี้ที่ได้ทำงานในช่วงเวลาปกติ คือ ระหว่าง 08.00-17.00 น. ส่วนใหญ่ที่เหลือต้องทำงานหลังเวลา 17.00 น. หรือไม่ก็เป็นงานกะหมุนเวียน และงานที่ไม่กำหนดเวลาแน่นอน ประมาณร้อยละ 68 ของเด็กที่ทำงานในรูปแบบที่เลวร้ายต้องทำงานมากกว่า 8 ชั่วโมงในหนึ่งวัน (ตารางที่ 4.12)

ตารางที่ 4.12 สภาพการทำงานของเด็กที่ทำงานในรูปแบบที่เลวร้าย

สภาพการทำงาน	จำนวน (คน)	ร้อยละ
จำนวนงานที่ทำ		
หนึ่งงาน	617	67.3
สองงาน	143	15.6
มากกว่าสองงาน	157	17.1
เวลาการทำงานปกติ		
ระหว่าง 08.00-17.00 น.	418	46.8
ระหว่าง 17.00-22.00 น.	149	16.7
หลัง 22.00 น.	10	1.1
กะหมุนเวียน	13	1.4
ไม่แน่นอน	304	34.0
ชั่วโมงทำงาน		
ประมาณ 8 ชั่วโมง	259	33.1
มากกว่า 8 ชั่วโมง	524	67.9

ค่าจ้าง

โดยเฉลี่ยแล้วเด็กที่ทำงานในรูปแบบที่เลวร้ายได้รับค่าจ้างเพียง 2,148 บาทต่อเดือน ที่สำคัญคือ ส่วนใหญ่ของเด็กกลุ่มนี้หรือประมาณร้อยละ 65 ได้รับค่าจ้างไม่เกิน 2,000 บาทต่อเดือน ปัญหาสำคัญอีกประการหนึ่งคือ นายจ้างจำนวนไม่น้อย จ่ายค่าจ้างไม่ตรงเวลาหรือใช้วิธีผ่อนจ่าย ประมาณร้อยละ 10 ของเด็กกลุ่มนี้ได้รับค่าจ้างไม่ครบตามที่ตกลงกันได้ (ตารางที่ 4.13)

ตารางที่ 4.13 การจ่ายค่าจ้างให้กับเด็กที่ทำงานในรูปแบบที่เลวร้าย

การจ่ายค่าจ้าง	จำนวน (คน)	ร้อยละ
<u>ประมาณค่าจ้างต่อเดือน (บาท)</u>		
2,000 และต่ำกว่า	552	65.7
2,001-3,000	156	18.5
มากกว่า 3,000	133	15.8
<u>ความตรงเวลาในการจ่ายค่าจ้าง</u>		
ตรงเวลา	517	68.6
บางครั้งไม่ตรงเวลา	170	22.5
ไม่ตรงเวลาเสมอ	67	8.9
<u>การจ่ายค่าจ้างตามข้อตกลง</u>		
จ่ายตามข้อตกลง	652	78.4
ผ่อนจ่ายบางครั้ง	73	8.8
ผ่อนจ่ายเป็นประจำ	24	2.9
จ่ายไม่ครบตามข้อตกลง	82	9.9

สวัสดิการ

เนื่องจากสถานที่ทำงานของเด็กจำนวนมากไม่น้อยโดยเฉพาะในภาคงานรับใช้ตามบ้าน เป็นเคหะสถานของนายจ้าง ดังนั้นสวัสดิการ 3 ประเภทที่ได้รับมากที่สุดควบคู่กันคือ ห้องน้ำ อาหาร และที่พัก ส่วนวันหยุดประจำสัปดาห์และวันหยุดประจำปี เป็นสวัสดิการที่เด็กประมาณ ร้อยละ 13-15 ได้รับจากนายจ้าง การศึกษาอบรมและการประกันสังคมเป็นสวัสดิการที่นายจ้าง แทบไม่ได้จัดให้กับเด็กที่ทำงานในรูปแบบที่เลวร้าย (รายละเอียดดังตารางที่ 4.14)

ตารางที่ 4.14 สวัสดิการที่เด็กที่ทำงานในรูปแบบที่เลวร้ายได้รับจากนายจ้าง

สวัสดิการ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
<u>สวัสดิการที่ได้รับ (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)</u>		
ห้องน้ำ	320	34.9
อาหาร	303	33.0
ที่พัก	280	30.5
วันหยุดประจำสัปดาห์	141	15.4
วันหยุดประจำปี	123	13.4
เสื้อผ้า	85	9.3
เงินกู้ไม่คิดดอกเบี้ย	68	7.4
กิจกรรมนันทนาการ	58	6.3
ปฐมพยาบาลเบื้องต้น	54	5.9
เงินรางวัลประจำปี	54	5.9
บัตรสุขภาพ	52	5.7
เบี้ยขยัน	37	4.0
การศึกษาอบรม	13	1.4
ประกันสังคม	10	1.1

สาเหตุของการถูกใช้แรงงานในรูปแบบที่เลวร้าย

เพศ

สถิติจากการสำรวจแสดงให้เห็นว่าร้อยละของเด็กหญิงที่ทำงานในรูปแบบที่เลวร้ายสูงกว่าร้อยละของเด็กชายประมาณร้อยละ 5 (ตารางที่ 4.15) กล่าวได้ว่าโอกาสของการถูกใช้แรงงานในรูปแบบที่เลวร้ายของเด็กหญิงมีมากกว่าเด็กชายแม้จะไม่มากนักก็ตาม

ตารางที่ 4.15 รูปแบบการใช้แรงงานเด็กจำแนกตามเพศ

เพศ	จำนวนของการใช้แรงงานเด็กในแต่ละกลุ่ม (ร้อยละ)		
	ปกติ	เลวร้าย	รวม
ชาย	541 (59.6%)	366 (40.4%)	907 (100.0%)
หญิง	642 (53.8%)	552 (46.2%)	1,194 (100.0%)

อายุ

สาเหตุที่ทำให้เด็กต้องทำงานในรูปแบบที่เลวร้ายอีกด้านหนึ่งคือ อายุของเด็ก ตารางที่ 4.16 แสดงให้เห็นว่าอัตราร้อยละของเด็กอายุต่ำกว่า 15 ปีที่ต้องทำงานในรูปแบบที่เลวร้ายสูงกว่าในกลุ่มเด็กที่อายุมากกว่า 15 ปี ประมาณร้อยละ 20 ดังนั้นเด็กที่ต้องเข้าสู่ตลาดแรงงานขณะที่มีอายุน้อยจึงเสี่ยงต่อการถูกใช้แรงงานในรูปแบบที่เลวร้ายมากกว่าเด็กที่มีอายุมาก

ตารางที่ 4.16 รูปแบบการใช้แรงงานเด็กจำแนกตามอายุ

อายุ	จำนวนของการใช้แรงงานเด็กในแต่ละกลุ่ม (ร้อยละ)		
	ปกติ	เลวร้าย	รวม
ต่ำกว่า 15 ปี	305 (42.1%)	420 (57.9%)	725 (100.0%)
สูงกว่า 15 ปี	878 (63.9%)	496 (36.1%)	1,374 (100.0%)

การศึกษา

ตัวชี้วัดโอกาสของการต้องทำงานในรูปแบบที่เลวร้ายที่ตีอีกตัวหนึ่งคือ ระดับการศึกษาของเด็กที่ทำงาน ตารางที่ 4.17 แสดงให้เห็นว่าเด็กที่ไม่มีการศึกษาอยู่ในกลุ่มที่ทำงานในรูปแบบที่เลวร้ายมีอัตราร้อยละที่สูงกว่ากลุ่มที่มีการศึกษาระดับประถมศึกษาตอนต้น ประถมศึกษาตอนปลาย และมัธยมศึกษาตอนต้นขึ้นไป อย่างชัดเจน ขณะเดียวกันอัตราร้อยละของเด็กทำงาน

ในรูปแบบที่เลวร้ายซึ่งมีการศึกษาระดับประถมศึกษาตอนต้นก็สูงกว่าในกลุ่มเด็กที่สำเร็จ การศึกษาระดับประถมศึกษาตอนปลายและมัธยมศึกษาตอนต้นขึ้นไป อย่างชัดเจนเช่นกัน

ตารางที่ 4.17 รูปแบบการใช้แรงงานเด็กจำแนกตามระดับการศึกษา

การศึกษา	จำนวนของการใช้แรงงานเด็กในแต่ละกลุ่ม (ร้อยละ)		
	ปกติ	เลวร้าย	รวม
ไม่มี	120 (28.2%)	306 (71.8%)	426 (100.0%)
ประถมศึกษาตอนต้น	293 (51.6%)	275 (48.4%)	568 (100.0%)
ประถมศึกษาตอนปลาย	376 (70.5%)	157 (29.5%)	533 (100.0%)
มัธยมศึกษาตอนต้นขึ้นไป	393 (68.8%)	178 (31.2%)	571 (100.0%)

สัญชาติ

เด็กทำงานที่มีสัญชาติไทยมีโอกาสที่จะต้องทำงานในรูปแบบที่เลวร้ายน้อยกว่าเด็กต่างด้าวมาก เด็กสัญชาติพม่าต้องทำงานในสภาพที่เลวร้ายมากที่สุด โดยมากกว่าเด็กสัญชาติไทยประมาณร้อยละ 50 และสัญชาติต่าง ๆ (อาทิ มอญ) ประมาณร้อยละ 13 (ตารางที่ 4.18)

ตารางที่ 4.18 รูปแบบการใช้แรงงานเด็กจำแนกตามสัญชาติ

สัญชาติ	จำนวนของการใช้แรงงานเด็กในแต่ละกลุ่ม (ร้อยละ)		
	ปกติ	เลวร้าย	รวม
ไทย	860 (84.3%)	160 (15.7%)	1,020 (100.0%)
พม่า	187 (33.3%)	375 (66.7%)	562 (100.0%)
อื่น ๆ	98 (46.7%)	112 (53.3%)	210 (100.0%)

การครอบครองเอกสารแสดงตัวตน

การไม่ได้ครอบครองเอกสารแสดงตัวตน อาทิ บัตรประจำตัวประชาชน หรือใบอนุญาตให้ทำงาน เป็นสาเหตุสำคัญของการต้องทำงานในรูปแบบที่เลวร้าย ตารางที่ 4.19 แสดงให้เห็นว่าอัตราร้อยละของเด็กทำงานที่ไม่ได้ครอบครองเอกสารแสดงตัวตนอย่างใดอย่างหนึ่งอยู่ในกลุ่มการทำงานในรูปแบบที่เลวร้ายสูงกว่าเด็กที่มีเอกสารแสดงตัวตนถึงร้อยละ 42

ตารางที่ 4.19 รูปแบบการใช้แรงงานเด็กจำแนกตามการครอบครองเอกสารแสดงตัวตน

การครอบครอง	จำนวนของการใช้แรงงานเด็กในแต่ละกลุ่ม (ร้อยละ)		
	ปกติ	เลวร้าย	รวม
ครอบครองเอกสารอย่างใด อย่างหนึ่ง	1,007 (69.4%)	443 (30.6%)	1,450 (100.0%)
ไม่มีการครอบครอง	176 (27.1%)	474 (72.9%)	650 (100.0%)

ช่วงเวลาการทำงาน

เด็กที่ทำงานในสามช่วงเวลาการทำงาน คือ ช่วงเวลาทำงานปกติระหว่าง 08.00-17.00 น. หลัง 17.00 น. และ งานกะหมุนเวียนหรือมีช่วงเวลาทำงานไม่แน่นอนนั้น อัตราร้อยละของเด็กที่ทำงานในรูปแบบที่เลวร้ายในกลุ่มสุดท้ายสูงที่สุด คือ ร้อยละ 63.4 รองลงไปได้แก่กลุ่มที่สอง (ร้อยละ 44.3) และกลุ่มแรก (ร้อยละ 34.4) ตามลำดับ ดังนั้นจึงสรุปได้ว่าเด็กที่ต้องทำงานในช่วงเวลาไม่แน่นอน หรือหลังเวลา 17.00 น. จะมีโอกาสทำงานในรูปแบบที่เลวร้ายมากกว่าเด็กที่ทำงานในช่วงเวลาปกติ (ตารางที่ 4.20)

ตารางที่ 4.20 รูปแบบการใช้แรงงานเด็กจำแนกตามช่วงเวลาการทำงาน

เวลา	จำนวนของการใช้แรงงานเด็กในแต่ละกลุ่ม (ร้อยละ)		
	ปกติ	เลวร้าย	รวม
08.00-17.00 น.	799 (65.7%)	418 (34.3%)	1,217 (100.0%)
หลัง 17.00 น.	200 (55.7%)	159 (44.3%)	359 (100.0%)
งานกะ หรือไม่แน่นอน	183 (36.6%)	317 (63.4%)	500 (100.0%)

วิธีการจ่ายค่าจ้าง

เด็กทำงานที่รับค่าจ้างผ่านทาง พ่อ-แม่ มีอัตราการทำงานในรูปแบบที่เลวร้ายน้อยที่สุด คือ เพียงประมาณร้อยละ 9.8 เปรียบเทียบกับกลุ่มที่รับค่าจ้างแบบรายขึ้น (ร้อยละ 17.5) เด็กกลุ่มที่เหลือมีอัตราที่ต้องทำงานในรูปแบบที่เลวร้ายค่อนข้างสูง คือ กลุ่มที่รับค่าจ้างเป็นรายปักษ์ หรืออื่น ๆ (ร้อยละ 39.0) รายวัน (ร้อยละ 47.4) เหน่าจ่ายตามงาน (ร้อยละ 49.7) และโดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มที่รับค่าจ้างเป็นรายเดือน (ร้อยละ 53.5) การใช้แรงงานเด็กในรูปแบบที่เลวร้ายจึงเกี่ยวข้องกับวิธีการจ่ายค่าจ้างไม่โดยตรงก็โดยทางอ้อมในระดับหนึ่ง (ตารางที่ 4.21)

ตารางที่ 4.21 รูปแบบการใช้แรงงานเด็กจำแนกตามวิธีการจ่ายค่าจ้าง

วิธีการจ่ายค่าจ้าง	จำนวนของการใช้แรงงานเด็กในแต่ละกลุ่ม (ร้อยละ)		
	ปกติ	เลวร้าย	รวม
รายวัน	411 (52.6%)	371 (47.4%)	782 (100.0%)
รายเดือน	277 (46.5%)	319 (53.5%)	596 (100.0%)
รูปแบบอื่น ๆ (เช่น รายปักษ์)	125 (61.0%)	80 (39.0%)	205 (100.0%)
จ่ายผ่านพ่อแม่	165 (90.2%)	18 (9.8%)	182 (100.0%)

ตารางที่ 4.21 (ต่อ)

วิธีการจ่ายค่าจ้าง	จำนวนของการใช้แรงงานเด็กในแต่ละกลุ่ม (ร้อยละ)		
	ปกติ	เลวร้าย	รวม
เหมาจ่ายตามงาน	91 (50.3%)	90 (49.7%)	181 (100.0%)
รายชิ้น	113 (82.5%)	24 (17.5%)	137 (100.0%)

ภาคการใช้ประโยชน์จากเด็ก

ในบรรดาภาคการใช้ประโยชน์จากแรงงานเด็กทั้งหมด 6 ภาคนั้น การใช้เด็กเพื่อการขุดหิน และงานรับใช้ตามบ้าน จัดเป็นภาคที่แรงงานเด็กทั้งหมดหรือส่วนใหญ่ที่ต้องทำงานในรูปแบบที่เลวร้าย ภาคการเกษตรและภาคบริการปรากฏการใช้แรงงานเด็กในรูปแบบที่เลวร้ายในอัตราประมาณ ร้อยละ 40 และ 48 ตามลำดับ ส่วนการใช้แรงงานเด็กในรูปแบบที่เลวร้ายไปภาคการประมง และภาคอุตสาหกรรมต่อเนื่องจากการประมงแทบไม่ปรากฏ (ตารางที่ 4.22)

ตารางที่ 4.22 รูปแบบการใช้แรงงานเด็กอันหนักตามภาคการใช้ประโยชน์

การใช้ประโยชน์	จำนวนของการใช้แรงงานเด็กในแต่ละกลุ่ม (ร้อยละ)		
	ปกติ	เลวร้าย	รวม
การเกษตร	602 (60.1%)	400 (39.9%)	1,002 (100.0%)
บริการ	253 (51.2%)	241 (48.8%)	494 (100.0%)
ประมง	134 (98.5%)	2 (1.5%)	136 (100.0%)
อุตสาหกรรมต่อเนื่องจากประมง	146 (98.6%)	2 (1.4%)	148 (100.0%)
รับใช้ตามบ้าน	48 (28.4%)	121 (71.6%)	169 (100.0%)
ขุดหิน	0 (0.0%)	152 (100.0%)	152 (100.0%)

วิธีการเข้าสู่ตลาดแรงงาน

สถิติจากตารางที่ 4.23 แสดงให้เห็นว่าเด็กที่ใช้วิธีการเข้าสู่ตลาดแรงงานมากกว่า 1 วิธีมีอัตราของการทำงานในรูปแบบที่เลวร้ายมากกว่ากลุ่มอื่น ๆ (ร้อยละ 54.3) เด็กที่เข้าสู่ตลาดแรงงานโดยผ่านการชักชวนของเพื่อน สมัครโดยตรงกับนายจ้างและผ่านการชักชวนโดยญาติ โดยมีอัตราของการทำงานในรูปแบบที่เลวร้ายใกล้เคียงกัน คือ ประมาณร้อยละ 49, 47 และ 46 ตามลำดับ ส่วนเด็กที่อพยพตามพ่อ แม่ และได้รับการชักชวนจากเอเจนต์หรือบุคคลอื่น ๆ ปรากฏอัตราของการทำงานในรูปแบบที่เลวร้ายน้อยที่สุดในอัตราที่ใกล้เคียงกันคือ ประมาณร้อยละ 35

ตารางที่ 4.23 รูปแบบการใช้แรงงานเด็กจำแนกตามวิธีการเข้าสู่ตลาดแรงงาน

วิธีการเข้าสู่ตลาดแรงงาน	จำนวนของการใช้แรงงานเด็กในแต่ละกลุ่ม (ร้อยละ)		
	ปกติ	เลวร้าย	รวม
อพยพตามพ่อ แม่ และ พ่อแม่ ชักนำ	498 (64.9%)	269 (35.1%)	767 (100.0%)
ญาติชักชวน	261 (53.7%)	225 (46.3%)	486 (100.0%)
เพื่อนชักชวน	213 (50.7%)	207 (49.3%)	420 (100.0%)
สมัครกับนายจ้าง	117 (52.7%)	105 (47.3%)	222 (100.0%)
มากกว่า 1 วิธี	43 (45.7%)	51 (54.3%)	94 (100.0%)
เอเจนต์หรือบุคคลอื่น ๆ ชักชวน	33 (64.7%)	18 (35.3%)	51 (100.0%)

สาเหตุของการเข้าสู่ตลาดแรงงาน

หากแบ่งปัจจัยที่เป็นสาเหตุของการเข้าสู่ตลาดแรงงานเป็นปัจจัยหลักหรือปัจจัย บิบบังคับ กับปัจจัยดึงดูดแล้ว เด็กทั้งสองกลุ่มจะอยู่ภายใต้อิทธิพลที่แตกต่างกันไป เด็กที่ทำงาน

ในรูปแบบที่เลวร้ายได้รับอิทธิพลของปัจจัยบีบบังคับด้านการขาดผู้อุปการะ และการไม่มีโอกาสเรียนต่อมากกว่าเด็กที่ทำงานในสภาพการจ้างปกติ ในทางตรงข้ามปัจจัยดึงดูดซึ่งอยู่ไกลตัวมากกว่าโดยเฉพาะในด้าน “ความต้องการสภาพความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น” มีอิทธิพลต่อเด็กที่ทำงานในสภาพการจ้างปกติมากกว่าเด็กที่ทำงานในรูปแบบที่เลวร้าย ส่วนสาเหตุด้านความต้องการรายได้เป็นปัจจัยหลักสำหรับเด็กทั้งสองกลุ่มในระดับที่ไม่แตกต่างกันมากนัก (ตารางที่ 4.24)

ตารางที่ 4.24 รูปแบบการใช้แรงงานเด็กจำแนกตามปัจจัยที่เป็นสาเหตุของการเข้าสู่ตลาดแรงงาน

ปัจจัย	จำนวนของการใช้แรงงานเด็กในแต่ละกลุ่ม (ร้อยละ)		
	1 ปกติ	2 เลวร้าย	รวม
ปัจจัยบีบบังคับ			
ไม่มีโอกาสเรียนต่อ	143 (12.1)	186 (20.3)	329 (100%)
ขาดผู้อุปการะ	42 (3.6)	78 (8.5)	120 (100%)
ปัจจัยดึงดูด			
ต้องการรายได้	904 (76.4)	675 (73.5)	1,579 (100%)
ต้องการตอบแทนพ่อแม่หรือช่วยเหลือครอบครัว	800 (67.6)	492 (53.6)	1,292 (100%)
ต้องการมีสภาพความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น	608 (51.4)	251 (27.3)	859 (100%)

ผลของการที่เด็กถูกใช้แรงงานในรูปแบบที่เลวร้าย

ความพึงพอใจในงาน

เด็กที่ทำงานในสภาพการจ้างปกติมีความพึงพอใจในงานทุกองค์ประกอบ สูงกว่าเด็กที่ทำงานในรูปแบบที่เลวร้าย (ตารางที่ 4.25) คะแนนความพึงพอใจโดยเฉลี่ยในเนื้องาน และนายจ้างมีความแตกต่างกันมากที่สุด รองลงไปได้แก่องค์ประกอบด้านสิ่งแวดล้อมในงานและเพื่อนร่วมงาน แม้ความพึงพอใจในด้านค่าจ้างและสวัสดิการของเด็กที่ทำงานในรูปแบบที่เลวร้ายจะต่ำกว่าเด็กที่ทำงานในสภาพการจ้างปกติ แต่ระดับความแตกต่างโดยเฉลี่ยไม่ปรากฏชัดเจน

ตารางที่ 4.25 ความแตกต่างของคะแนนความพึงพอใจในงานโดยเฉลี่ยของเด็กที่ทำงานในรูปแบบ
ที่เลวร้ายกับเด็กที่ทำงานในสภาพการจ้างปกติ

รูปแบบการจ้าง แรงงานเด็ก	คะแนนเฉลี่ยของความพึงพอใจแต่ละองค์ประกอบ						ค่าเฉลี่ย รวมทุก ด้าน
	งาน ปัจจุบัน	นายจ้าง	ค่าจ้าง	สวัสดิการ	เพื่อน ร่วมงาน	สิ่งแวดล้อม ในงาน	
1 ปกติ	2.05	2.00	1.67	1.48	2.24	1.99	11.44
2 เลวร้าย	1.72	1.70	1.63	1.43	2.10	1.84	10.55
ผลต่างของค่าเฉลี่ย (1-2)	+0.33	+0.30	+0.04	+0.05	+0.14	+0.15	+0.89

ความคาดหวังในอาชีพ

เด็กที่ทำงานในรูปแบบที่เลวร้ายสะท้อนถึงความต้องการ "หนี" จากงานในปัจจุบันมากกว่าเด็กที่ทำงานในสภาพการจ้างปกติ จากการตอบคำถามด้านความคาดหวังในอาชีพ อัตราร้อยละของเด็กที่ทำงานในรูปแบบที่เลวร้ายซึ่งต้องการทำงานเดิมต่อไปต่ำกว่าของเด็กที่ทำงานในสภาพการจ้างปกติ ประมาณร้อยละ 10 ซึ่งสอดคล้องกับความต้องการที่จะย้ายไปทำงานใหม่ที่ดีกว่าที่มีอัตราสูงกว่าประมาณร้อยละ 9.5 เป็นที่น่าสังเกตว่าเด็กที่ทำงานในรูปแบบที่เลวร้ายแสดงความคาดหวังที่จะเป็นผู้ประกอบการสูงกว่าเด็กที่ทำงานในสภาพการจ้างปกติเล็กน้อย (ตารางที่ 4.26)

ตารางที่ 4.26 ความแตกต่างของความคาดหวังในอาชีพระหว่างเด็กที่ทำงานในรูปแบบที่เลวร้าย
กับเด็กที่ทำงานในสภาพการจ้างปกติ

ความคาดหวังในอาชีพ (จำนวนและร้อยละ)	จำนวนและอัตราร้อยละของแรงงานเด็กแต่ละกลุ่ม		ผลต่างของ อัตราร้อยละ (1-2)
	1 ปกติ	2 เลวร้าย	
ทำงานเดิม	712 (61.1%)	390 (50.2%)	+9.9%
ย้ายไปทำงานใหม่ที่ดีกว่า	257 (22.0%)	245 (31.5%)	-9.5%
เป็นผู้ประกอบการ	197 (16.9%)	142 (18.3%)	-1.4%

ความคาดหวังในอนาคต

สัดส่วนของการคาดหวังในการ “เก็บเงินกลับบ้าน” และ “ศึกษาต่อ” ในกลุ่มของเด็กที่ทำงานในรูปแบบที่เลวร้ายต่ำกว่า กลุ่มเด็กที่ทำงานในสภาพการจ้างปกติอย่างชัดเจน กล่าวคือต่ำกว่าประมาณร้อยละ 22 และ 19 ตามลำดับ มีเพียงความคาดหวังในการตั้งครอบครัวเท่านั้นที่ใกล้เคียงกัน โดยสัดส่วนของการคาดหวังในกลุ่มเด็กที่ทำงานในรูปแบบที่เลวร้ายต่ำกว่ากลุ่มเด็กที่ทำงานในสภาพการจ้างปกติประมาณ ร้อยละ 1.3 (ตารางที่ 4.27)

ตารางที่ 4.27 ความแตกต่างของความคาดหวังในอนาคตระหว่างเด็กที่ทำงานในรูปแบบที่เลวร้ายกับเด็กที่ทำงานในสภาพการจ้างปกติ

ความคาดหวัง ในอนาคต	จำนวนและอัตราร้อยละของแรงงานเด็กที่ เลือกตอบในข้อนั้น ๆ		ผลต่างของอัตรา ร้อยละ (1-2)
	1 ปกติ	2 เลวร้าย	
เก็บเงินกลับบ้าน	484 (52.7%)	363 (30.7%)	+22.0%
ศึกษาต่อ	660 (55.8%)	336 (36.6%)	+19.2%
ตั้งครอบครัว	162 (17.6%)	193 (16.3%)	+1.3%

การถูกละเมิด

ในทำนองเดียวกับข้อค้นพบอื่น ๆ ที่เด็กที่ทำงานในรูปแบบที่เลวร้ายต้องเผชิญกับการถูกละเมิดมากกว่าเด็กที่ทำงานในสภาพการจ้างปกติอย่างชัดเจนในทุกด้าน ยกเว้นกรณีการถูกข่มขืนที่เด็กทั้งสองกลุ่มประสบใกล้เคียงกัน การละเมิดที่กลุ่มเด็กที่ทำงานในรูปแบบที่เลวร้ายต้องเผชิญมากกว่าเด็กอีกกลุ่มหนึ่งมากที่สุด คือ วาจาเหยียดหยาม และการละเมิดทางเพศด้วยวาจา รองลงมาได้แก่ การถูกหน่วงเหนี่ยวกักขัง การถูกทำร้าย การถูกดูถูก-ดูหมิ่น ถูกข่มขู่และการถูกล่วงละเมิดทางเพศ ตามลำดับ (ตารางที่ 4.28)

ตารางที่ 4.28 ความแตกต่างของการถูกละเมิดระหว่างเด็กที่ทำงานในรูปแบบที่เลวร้ายกับเด็กที่ทำงานในสภาพการจ้างปกติ

ประเภทของการถูกละเมิด	จำนวนและอัตราร้อยละของแรงงานเด็ก แต่ละกลุ่ม		ผลต่างของอัตราร้อยละ (1-2)
	1 ปกติ	2 เลวร้าย	
<u>ทางวาจา</u>			
คุกคามข่มขู่	100 (8.5%)	207 (22.5%)	-14.0%
หยาบคาย	72 (6.1%)	318 (34.4%)	-28.3%
ข่มขู่	18 (1.5%)	138 (15.0%)	-13.5%
ล่วงละเมิดทางเพศ	132 (11.2%)	286 (31.2%)	-20.0%
<u>ทางกาย</u>			
หน่วงเหนี่ยวกักขัง	91 (7.7%)	225 (24.5%)	-16.8%
ถูกทำร้าย	14 (1.2%)	149 (16.2%)	-15.0%
ล่วงละเมิดทางเพศ	33 (2.8%)	114 (12.4%)	-9.6%
ถูกข่มขืน	8 (0.7%)	5 (0.5%)	+0.2%

รายได้และการใช้จ่าย

รายได้เฉลี่ยต่อเดือนของเด็กที่ทำงานในรูปแบบที่เลวร้ายต่ำกว่าเด็กที่ทำงานในสภาพการจ้างปกติ ประมาณ 758 บาท หรือประมาณ ร้อยละ 35 (ตารางที่ 4.29) ส่วนการใช้จ่ายนอกเหนือจากค่าใช้จ่ายส่วนตัวที่แตกต่างกันอย่างชัดเจนคือ การออมซึ่งอัตราร้อยละของเด็กที่ทำงานในรูปแบบที่เลวร้าย ต่ำกว่า ขณะที่อัตราร้อยละของการมีภาระต้องส่งเงินกลับบ้านสูงกว่าประมาณร้อยละ 12.5 และเด็กที่ทำงานในรูปแบบที่เลวร้ายต้องจ่ายเงินเพื่อชำระหนี้สินซึ่งอัตรานี้สูงกว่าเด็กที่ทำงานในสภาพการจ้างปกติเล็กน้อย การจ่ายเงินเพื่อจ่ายค่านายหน้าหางานของเด็กทั้งสองกลุ่มแทบไม่แตกต่างกัน ขณะที่อัตราร้อยละการใช้จ่ายเงินในด้านอื่น ๆ ของเด็กที่ทำงานในสภาพการจ้างปกติสูงกว่าเด็กที่ทำงานในรูปแบบที่เลวร้ายประมาณ 7% (ตารางที่ 4.30)

ตารางที่ 4.29 ความแตกต่างของรายได้เฉลี่ยต่อเดือนระหว่างเด็กที่ทำงานในรูปแบบที่เลวร้ายกับเด็กที่ทำงานในสภาพการจ้างปกติ

รูปแบบการใช้แรงงานเด็ก	รายได้เฉลี่ยต่อเดือน (บาท)
1 ปกติ	2,906.31
2 เลวร้าย	2,148.26
ผลต่าง (1-2)	758.05 (35.28% จาก 2)

ตารางที่ 4.30 ความแตกต่างของการใช้จ่ายเงิน (ภายหลังการจ่ายค่าใช้จ่ายส่วนตัว) ระหว่างเด็กที่ทำงานในรูปแบบที่เลวร้ายกับเด็กที่ทำงานในสภาพการจ้างปกติ

ประเภทของการใช้จ่าย	จำนวนและอัตราร้อยละของแรงงานเด็กที่เลือกตอบในข้อนั้น ๆ		ผลต่างของอัตราร้อยละ (1-2)
	1 ปกติ	2 เลวร้าย	
ออม	619 (52.3%)	316 (34.4%)	+17.9%
จ่ายให้กับนายหน้า	26 (2.2%)	14 (1.5%)	+0.7%
ส่งเงินกลับบ้าน	611 (51.6%)	588 (64.1%)	-12.5%
จ่ายหนี้	99 (8.4%)	97 (10.6%)	-2.2%
อื่น ๆ	245 (20.7%)	119 (13.0%)	+7.7%

การเจ็บป่วยในรอบปีที่ผ่านมา

ขณะที่อัตราของการไม่เคยเจ็บป่วยในกลุ่มเด็กที่ทำงานในรูปแบบที่เลวร้ายต่ำกว่าอีกกลุ่มหนึ่งประมาณร้อยละ 9 นั้น อัตราการเจ็บป่วย 1-2 ครั้ง และ 3-4 ครั้ง กลับสูงกว่า ส่วนการเจ็บป่วย 5 ครั้ง ขึ้นไปของทั้งสองกลุ่มไม่แตกต่างกัน สรุปได้ว่าเด็กที่ทำงานในรูปแบบที่เลวร้ายมีสุขภาพไม่ดีนักเมื่อเปรียบเทียบกับเด็กที่ทำงานในสภาพการจ้างปกติ (ตารางที่ 4.31)

ตารางที่ 4.31 ความแตกต่างของสภาวะการเจ็บป่วยระหว่างเด็กที่ทำงานในรูปแบบที่เลวร้ายกับ
เด็กที่ทำงานในสภาพการจ้างปกติ

รูปแบบการใช้แรงงาน เด็กสภาวะการเจ็บป่วย	จำนวนและอัตราร้อยละของแรงงานเด็กที่เจ็บป่วย ในรอบปีที่ผ่านมา		ผลต่างของอัตราร้อยละ (1-2)
	1 ปกติ	2 เลวร้าย	
ไม่เคย	819 (69.3%)	546 (60.1%)	+8.8%
1-2 ครั้ง	266 (22.5%)	267 (29.4%)	-7.1%
3-4 ครั้ง	68 (5.8%)	67 (7.4%)	-1.6%
5 ครั้งขึ้นไป	27 (2.3%)	21 (2.3%)	0.0%

วิถีการใช้ชีวิตนอกรงาน

ตารางที่ 4.32 สะท้อนให้เห็นว่าเด็กที่ทำงานในรูปแบบที่เลวร้ายมีวิถีชีวิตนอกรงานที่ไม่สร้างสรรค์เท่ากับเด็กที่ทำงานในสภาพการจ้างปกติ การพักผ่อนด้วยการเล่นกีฬา ทัศนศึกษา สันทนาการกับเพื่อนไปจนถึงการเรียนต่อซึ่งมีคุณค่าและช่วยผ่อนคลายความเครียดจากการทำงาน เป็นกิจกรรมที่เด็กกลุ่มนี้มีโอกาสปฏิบัติน้อยกว่าเด็กที่ทำงานในสภาพการจ้างปกติ การเที่ยวสถานเริงรมย์ซึ่งเป็นกิจกรรมที่ขาดความสร้างสรรค์เป็นสิ่งเดียวที่เด็กที่ทำงานในรูปแบบที่เลวร้ายปฏิบัติมากกว่า (ตารางที่ 4.32)

ตารางที่ 4.32 ความแตกต่างของวิถีการใช้ชีวิตนอกรางระหว่างเด็กที่ทำงานในรูปแบบที่เลวร้าย
กับเด็กที่ทำงานในสภาพการจ้างปกติ

ประเภทของการใช้ชีวิต นอกราง	จำนวนและอัตราร้อยละของวิถีการใช้ชีวิตนอก งานที่แรงงานเด็กแต่ละกลุ่มเลือกปฏิบัติ		ผลต่างของ อัตราร้อยละ (1-2)
	1 ปกติ	2 เลวร้าย	
เล่นกีฬา	642 (54.3%)	272 (29.7%)	+24.6%
ฟังวิทยุ + ดูทีวี + อ่านหนังสือ	945 (79.9%)	578 (63.0%)	+16.9%
ศาสนกิจ	348 (29.4%)	115 (12.5%)	+16.9%
สังสรรค์กับเพื่อน	565 (47.8%)	300 (32.7%)	+15.1%
พักผ่อน	963 (81.4%)	616 (67.1%)	+14.3%
เดินดูของ	331 (28.0%)	139 (15.1%)	+12.9%
ดูภาพยนตร์	333 (28.1%)	168 (18.3%)	+9.8%
เล่น VDO เกมส์	149 (12.6%)	42 (4.6%)	+8.0%
ศึกษาต่อ	158 (13.4%)	77 (8.4%)	+5.0%
เที่ยวสถานเริงรมย์	138 (11.7%)	150 (16.3%)	-4.6%

แหล่งที่ขอรับความช่วยเหลือได้

บุคคลที่จะคอยให้ความช่วยเหลือแก่เด็กที่ทำงานในรูปแบบที่เลวร้ายโดยเฉพาะเพื่อน
พ่อ-แม่ และญาติมีน้อยกว่าเด็กที่ทำงานในสภาพการจ้างปกติ ดังนั้นอัตราการไม่ขอรับความ

ช่วยเหลือจากผู้ใดของเด็กกลุ่มนี้จึงสูงกว่า นายจ้างเป็นบุคคลกลุ่มเดียวที่เด็กกลุ่มนี้ขอรับความช่วยเหลือมากกว่าเด็กที่ทำงานในสภาพการจ้างปกติแม้จะไม่แตกต่างกันมากนักก็ตาม (ตารางที่ 4.33)

ตารางที่ 4.33 ความแตกต่างของแหล่งที่ขอรับความช่วยเหลือได้ระหว่างเด็กที่ทำงานในรูปแบบที่เลวร้ายกับเด็กที่ทำงานในสภาพการจ้างปกติ

แหล่งที่ขอรับความช่วยเหลือ	จำนวนและอัตราร้อยละของแรงงานเด็กที่เลือกแหล่งที่ขอรับความช่วยเหลือ		ผลต่างของอัตราร้อยละ (1-2)
	1 ปกติ	2 เลวร้าย	
ไม่เคยขอรับความช่วยเหลือจากผู้ใด	64 (5.4%)	185 (20.2%)	-14.8%
พ่อ หรือ แม่ หรือ ญาติ	974 (82.3%)	511 (55.7%)	+26.6%
เพื่อน	423 (35.8%)	268 (29.2%)	+6.6%
หน่วยงานราชการหรือเอกชน	16 (1.4%)	3 (0.3%)	+1.1%
นายหน้า	18 (1.5%)	8 (0.9%)	+0.6%
นายจ้าง	141 (11.9%)	124 (13.5%)	-1.6%

อภิปราย

สถานการณ์การใช้แรงงานเด็กในรูปแบบที่เลวร้าย

ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาการใช้แรงงานเด็กในภาพรวมของประเทศไทยมีแนวโน้มลดลง (ILO/IPEC, 2001) อย่างไรก็ตามการศึกษานี้แสดงให้เห็นว่าการใช้แรงงานเด็กในรูปแบบที่เลวร้ายกลายเป็นปัญหาสำคัญแทนที่ปัญหาการใช้แรงงานเด็กโดยทั่วไป ข้อค้นพบยืนยันการสำรวจของกระทรวงแรงงาน (กรมสวัสดิการและคุ้มครองแรงงาน, 2548) และผลการศึกษาจาก

นายจ้าง (มุทิตา ชูประดิษฐ์, 2546) ที่พบว่า การปฏิบัติต่อแรงงานเด็กที่เข้าข่ายการใช้แรงงานในรูปแบบที่เลวร้ายตามกรอบกฎหมายไทยเป็นปัญหาที่ยังคงมีอยู่ในสังคมไทย ที่เป็นเช่นนี้ เกี่ยวข้องกับสาเหตุหลายประการ อาทิ

1. ธรรมชาติของงานหลายประเภท เช่น ในภาคการเกษตร และภาคบริการยังคงเชื่ออำนาจต่อการใช้แรงงานเด็กในรูปแบบที่เลวร้ายทั้งในรูปแบบของอายุ ชั่วโมงการทำงาน และช่วงเวลาในการทำงาน

2. โลกาภิวัตน์ทำให้แรงงานต่างด้าวโดยเฉพาะจากประเทศที่ประชาชนยากจนกว่าประเทศไทยเพิ่มจำนวนขึ้นอย่างรวดเร็ว ปรากฏการณ์นี้ทำให้แรงงานเด็กต่างด้าวเพิ่มจำนวนขึ้นเมื่อประกอบกับสาเหตุในข้อที่ 1 และการตกอยู่ในภาวะบีบบังคับทำให้เด็กต่างด้าวต้องทำงานในรูปแบบที่เลวร้าย

3. การเพิ่มอายุของเด็กที่สามารถทำงานได้จาก 13 เป็น 15 ปี ของกฎหมายคุ้มครองแรงงานทำให้โอกาสที่การใช้แรงงานเด็กมีโอกาสกลายเป็นรูปแบบที่เลวร้ายมากขึ้น ดังจะเห็นได้ว่าเฉพาะในประเด็นของการใช้แรงงานเด็กอายุต่ำกว่า 15 ปี ที่พบในการศึกษาครั้งนี้สูงถึงร้อยละ 34.5 ของตัวอย่างที่สำรวจ

กรอบของกฎหมายไทย

นอกเหนือจากการใช้แรงงานเด็กในกิจกรรมที่ผิดกฎหมาย อาทิ การค้ายาเสพติด และการค้าประเวณีแล้ว อนุสัญญา ฉบับที่ 182 (ILO/IPEC) กำหนดให้ประเทศที่ให้สัตยาบันตรากฎหมายเพื่อควบคุมสภาพการจ้างแรงงานเด็กตามความเหมาะสม สำหรับกรณีของประเทศไทยนั้น กระทรวงแรงงาน (กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม, 2540) ได้กำหนดกรอบเกี่ยวกับเรื่องนี้ไว้ดังได้กล่าวมาแล้วดู (กล่องที่ 2.1) ปัญหาก็คือ การศึกษาค้นคว้าพบว่า การปฏิบัติของนายจ้างหรือสภาพการจ้างหลายกรณีไม่ได้ขัดกับกฎหมาย แต่ควรกำหนดให้เป็นการใช้แรงงานเด็กในรูปแบบที่เลวร้ายหรือไม่ สภาพการทำงานเหล่านี้ได้แก่

1. การให้เด็กทำงานมากกว่า 8 ชั่วโมง ทั้งในรูปการทำงานล่วงเวลาหรืออื่น ๆ ซึ่งเป็นกรณีส่วนใหญ่ที่พบในการศึกษาค้นคว้า (ไม่ว่าจะมีการจัดเวลาพัก ตามที่กฎหมายกำหนดหรือไม่) เป็นการเหมาะสมหรือไม่

2. ช่วงเวลาการทำงานหลัง 17.00 น. และการทำงานที่มีช่วงเวลาไม่แน่นอนโดยเฉพาะงานกะ และงานกะหมุนเวียน (กรณีหลังยังไม่มียกกฎหมายกำหนดไว้อย่างชัดเจน) เป็นงานที่

เด็กสมควรทำหรือไม่ เพราะถือเป็นอันตรายต่อพัฒนาการของเด็ก เช่น เดียวกับการทำงานมากกว่า 8 ชั่วโมง

3. มีเหตุผลที่เชื่อได้ว่า แรงงานเด็กส่วนใหญ่ได้รับค่าจ้างต่ำกว่ากฎหมายโดยเฉพาะในภาคการเกษตร ภาคงานรับใช้ตามบ้าน และภาคบริการ และคงเป็นไปในทำนองเดียวกับประเด็นก่อนหน้านี้ที่กฎหมายยังไม่ได้กำหนดอย่างชัดเจนยกเว้นแนวทางการจ่ายค่าจ้างแก่เด็กฝึกงาน (กระทรวงแรงงาน, 2548)

4. นอกจากการถูกข่มขืนแล้ว การล่วงละเมิดหลายประเภทที่เด็กไม่อยู่ในภาวะที่จะปกป้องตนเองได้ ดังเช่นผู้ใหญ่ แต่ยังไม่มีความหมายแรงงานกำหนดเป็นข้อห้ามไว้ ดังนั้นปัญหานี้จึงถูกปล่อยให้เป็นสิ่งที่เด็กต้องเผชิญโดยลำพังเพราะโอกาสที่จะอาศัยกฎหมายแพ่งหรืออาญาเพื่อเอาผิดกับนายจ้างมีน้อย การละเมิดเหล่านี้ได้แก่การต้องเผชิญกับสภาพการณ์ต่อไปนี้ อยู่เป็นนิจของแรงงานเด็ก ซึ่งงานวิจัยครั้งนี้ยังพบว่า เป็นปัญหาของเด็กจำนวนไม่น้อย

- การดูถูกดูหมิ่น หรือการใช้วาจาดูต่ำ หยาบคาย ข่มขู่
- การล่วงละเมิดทางเพศด้วยวาจา หรือการปฏิบัติอื่น ๆ ที่ไม่ใช่การข่มขืน
- การอยู่ในสภาพถูกหน่วงเหนี่ยว
- การทำร้ายร่างกาย หรือลงโทษอย่างรุนแรง

5. สภาพแวดล้อมของการทำงานบางประเภท อาทิ สารเคมี และสภาพการทำงานที่ล่อแหลมต่อศีลธรรมอันดี เป็นความเสี่ยงที่แรงงานเด็กจำนวนไม่น้อยต้องกำลังเผชิญอยู่ สภาพการทำงานที่เลวร้ายเหล่านี้เด็กมีความอดทนหรือมีความสามารถในการปกป้องตนเองได้น้อยกว่าผู้ใหญ่ และที่สำคัญเป็นผลเสียระยะยาวต่อพัฒนาการด้านอื่น ๆ ดังนั้น กรอบของกฎหมายแรงงานจึงควรมีบทบัญญัติเป็นการเฉพาะหรือเพิ่มเติมจากสาระที่มีอยู่แล้วหรือไม่

สาเหตุของการต้องทำงานในสภาพที่เลวร้าย

ข้อมูลจากลักษณะทางประชากรและลักษณะงานของแรงงานเด็กที่ทำงานในรูปแบบที่เลวร้ายและโดยเฉพาะอย่างยิ่งการวิเคราะห์เปรียบเทียบกับข้อมูลเกี่ยวกับเด็กที่ทำงานในสภาพการจ้างปกติทำให้ได้ข้อสรุปที่ควรอภิปรายดังนี้

1. ความด้อยโอกาส ขณะที่ผู้ด้อยโอกาสอันได้แก่เด็ก สตรี ชนกลุ่มน้อย (และคนชรา) เป็นกลุ่มเป้าหมายสำคัญของงานสวัสดิการสังคมนั้น ลักษณะของความด้อยโอกาสสามารถใช้อธิบายถึงสาเหตุของการต้องทำงานในรูปแบบที่เลวร้ายได้เช่นกัน การมีอายุน้อย เป็นเด็กหญิง มีการศึกษาน้อย และเป็นเด็กต่างด้าว (โดยเฉพาะในกรณีที่ขาดเอกสารแสดงตัวตน)

ล้วนเพิ่มโอกาสของการที่แรงงานเด็กต้องตกอยู่ในสภาพการทำงานในรูปแบบที่เลวร้าย ที่เป็นเช่นนี้เพราะคุณลักษณะเหล่านี้ทำให้เด็กขาดความสามารถในการปกป้องคุ้มครองตนเอง

2. สภาพการทำงาน ลักษณะงานที่ทำไม่ได้เป็นเพียงผลหรือเกณฑ์การพิจารณาของการทำงานในรูปแบบที่เลวร้ายเท่านั้น แต่ลักษณะงานยังเป็นสาเหตุของการที่เด็กอาจต้องตกอยู่ในสภาพนั้น ๆ ได้เช่นกัน การที่เด็กทำงานที่รับค่าจ้างเป็นรายชิ้น หรือ รับค่าจ้างผ่าน พ่อ-แม่ มีโอกาสตกอยู่ในสภาพถูกใช้แรงงานเด็กในรูปแบบที่เลวร้ายน้อยกว่าแรงงานเด็กที่รับค่าจ้างในลักษณะอื่น เป็นเพราะเด็กเหล่านี้ไม่ต้องทำงานอยู่ในสถานประกอบการร่วมกับนายจ้าง และมีพ่อ-แม่คอยคุ้มครอง ดังนั้นโอกาสการถูกปฏิบัติไม่เหมาะสมจึงมีน้อยกว่า ในทำนองเดียวกันเด็กที่ทำงานระหว่างเวลาปกติ คือ 08.00-17.00 น. ย่อมมีโอกาสได้รับการสอดส่องดูแลจากกลไกทางสังคมมากกว่าเด็กที่ทำงานในเวลากลางคืน ดังนั้น จึงมีโอกาสสรอดพ้นจากการถูกใช้แรงงานในรูปแบบที่เลวร้าย

3. แรงจูงใจ เชื่อได้ว่าภูมิหลังด้านเศรษฐกิจ และสังคม ของเด็กที่ทำงานในรูปแบบที่เลวร้ายไม่ดีเท่ากับแรงงานเด็กทั่วไป ดังนั้นแรงจูงใจให้เด็กกลุ่มนี้ต้องเข้าสู่ตลาดแรงงานจึงเป็นปัจจัยหลักหรือปัจจัยที่บีบบังคับ มากกว่าจะเป็นปัจจัยจูงใจ ปัจจัยบีบบังคับ 2 ปัจจัยที่สำคัญ คือ การขาดผู้อุปการะและขาดโอกาสศึกษาต่อ การตกอยู่ภายใต้ภาวะบีบบังคับเฉพาะหน้าทำให้เด็กกลุ่มนี้ขาดโอกาสในการเลือกหรือตัดสินใจเมื่อเปรียบเทียบกับแรงงานเด็กอีกกลุ่มหนึ่งที่มีความกดดันน้อยกว่า และการตัดสินใจเกี่ยวข้องกับปัจจัยดังชุดที่ใกล้ตัว

ข้อค้นพบในประเด็นต่าง ๆ นอกจากช่วยให้แนวทางในการป้องกันปัญหาแล้ว ยังเป็นประโยชน์ในทางทฤษฎีเพราะช่วยขยายคำอธิบายว่า ปัจจัยบีบบังคับมีอิทธิพลต่อการผลักดันให้เด็กเข้าสู่ตลาดแรงงานมากกว่าปัจจัยจูงใจ ที่สำคัญคือ การตกอยู่ภายใต้ภาวะบีบบังคับทำให้เด็กมีโอกาสถูกใช้แรงงานในรูปแบบที่เลวร้าย หรือถูกปฏิบัติอย่างไม่เหมาะสมในด้านอื่น ๆ ได้ง่ายกว่า เพราะเด็กขาดโอกาสที่จะได้ตรวจอย่างรอบคอบ

ผลกระทบจากการใช้แรงงานเด็กในรูปแบบที่เลวร้าย

การวิเคราะห์เปรียบเทียบกับเด็กที่ทำงานในสภาพการจ้างปกติบ่งบอกว่าเด็กที่ต้องทำงานในรูปแบบที่เลวร้ายกำลังได้รับผลกระทบในทางลบมากกว่า ปัญหาที่ใกล้ตัวที่สุด คือ รายได้ที่ต่ำกว่า สุขภาพอนามัยที่สะท้อนจากการเจ็บป่วยเสื่อมโทรมกว่าแรงงานเด็กทั่วไป ผลกระทบที่ใกล้ตัวออกไปคือ ความไม่พึงพอใจในงาน ความสิ้นหวัง การแสวงหาทางออกในทางลบ และการต้องเก็บปัญหาไว้กับตนเอง สิ่งเหล่านี้จะส่งผลกระทบต่อพัฒนาการในระยะยาวของเด็ก

กลุ่มนี้ ที่สำคัญคือ การปรับตัวของเด็กในระยะยาวมีโอกาสที่จะสร้างปัญหาให้กับสังคมมากกว่า
แรงงานเด็กโดยทั่วไป